

Gatubelysningsplan för Tierps kommun

Dokumentets giltighet och beslut

Dokumentnamn: Gatubelysningsplan för Tierps kommun
Gäller för: Medborgarservice
Gäller fr o m: 2024-01-01
Gäller t o m: 2027-06-30
Fastställd av: Kommunfullmäktige § 153/2023
Fastställd: 2023-11-07
Diarienummer: KS/2023:776

Dokumentansvar och handläggning

Dokumentansvarig: Anna Persson, Chef Tillväxt och Samhällsbyggnad, Medborgarservice
Handläggare: Jan Palm, Bredbandssamordnare, Förvaltning & genomförande

Dokumenthistorik

Tidigare beslut: Tekniska nämnden § 204/1989
Upphäver:

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	4
1.1	Bakgrund.....	4
1.1.1	Huvudmannaskap och ansvar.....	4
1.1.2	Uppföljning föregående beslut och styrdokument.....	5
1.2	Syfte.....	5
1.3	Omfattning.....	6
2	Mål för gatubelysning.....	6
2.1	Riktlinjer för belysning.....	6
2.1.1	Kriterier för uppsättning och drift av gatubelysning.....	6
2.1.2	Kriterier för nedtagning av gatubelysning.....	7
	Definitioner.....	9
	Litteraturförteckning.....	10

1 Inledning

Tierps kommun ska förse invånarna med rimlig belysning i förhållande till säkerhet för person och egendom samt skapa förutsättningar för att ohälsa på grund av att mörker förebyggs. Trafiksäkerhet är gatubelysningens främsta syfte, men även syften som att öka tillgänglighet och trygghet, hjälpa till med orienteringen samt skapa estetisk och behaglig miljö är viktiga.

1.1 Bakgrund

I en kommun som växer och en omvärld som sätter högre krav på de tekniska lösningarna krävs konkreta viljeriktningar inom den kommunala verksamheten. Belysningsarbetet i Tierps kommun har pågått sedan mitten av 1980-talet men har saknat en tydlig målstruktur vilket försvårat det operativa arbetet. För att bedömning av belysningsbehov ska kunna ske likvärdigt krävs tydliga formuleringar för vad som ska tas i beaktande, vilka aspekter som viktas mot varandra och vilken standard som ska upprätthållas.

Att bedriva belysningsarbete utifrån en kommunövergripande politiskt antagen plan kommer bidra till en kommunal belysning som grundar sig i likabehandlingsprincipen, något som historiskt sett inte har tillämpats fullt ut. Under mitten av 1990-talet genomfördes en omfattande övertagandeprocess mellan kommuner och dåvarande Vägverket, bland annat utifrån förändrad lagstiftning. Till viss del är det staten genom Trafikverket som äger belysning men i de flesta fall är det kommunerna som svarar för den belysning som inte är Trafikverkets, även om belysningen finns längs statlig väg. Frågan om vem som ska ansvara för belysning på statlig väg har diskuterats under flera år. Enligt Trafikverkets hemsida ska inga övertaganden ske under planperioden 2018-2030. Längre tillbaka, främst i glesbygd, bekostade vissa byar och bebyggelseområden själva sin uppsättning av stolpar i anslutning till till exempel hållplatser, korsningar och brevlådor. Många av dessa anläggningar har över åren tagits över av kommunen vilket medfört att kommunen ansvarar för belysning även längs enskild väg. De komplicerade ägarförhållandena är inte unika för Tierps kommun utan ser likadant ut över hela Sverige.

Tidigare års övertagande av belysningspunkter har resulterat i en belysning som inte är jämnt fördelad över kommunens geografiska område. Belysningen är heller inte rättvist fördelad med hänsyn till platser med samma eller liknande förutsättningar. Tierps kommun ansvarar, år 2022, för ungefär 6 200 stycken väg-, gatu-, och gång- & cykelvägsbelysningspunkter. Belysningspunkterna finns både längs statlig, kommunal och enskild väg.

1.1.1 Huvudmannaskap och ansvar

Att ett område omfattas av detaljplan innebär att Kommunfullmäktige har beslutat om att anta en detaljplanekarta och detaljplanebestämmelser som, för ett specifikt markområde, innehåller bestämmelser om var och hur marken ska användas och var bebyggelse får uppföras. Detaljplanebestämmelserna anger även huvudmannaskap, dvs vem som är ansvarig för allmän plats såsom tex vägar, torg och naturmark.

I Tierps kommun finns detaljplaner till största del inom tätbebyggda områden, det är här det finns eller planeras för bebyggelse i den omfattning att det innebär en omgivningspåverkan. Omgivningspåverkan, gestaltning och ansvarsfördelningar beaktas i framtagande av detaljplan. Under processen med framtagande av detaljplan ställs materialet ut för allmänhetens möjligheter till synpunkter innan beslut fattas av kommunstyrelsen eller kommunfullmäktige.

I detaljplan framgår om kommunen är huvudman och därmed har väghållaransvaret för gator inom det detaljplanerade området. Ansvar för belysning följer väghållaransvaret, väghållarna ansvarar för var och hur belysningen ska utformas utmed sina vägar. Det finns i övrigt ingen grundläggande skyldighet eller något i lag föreskrivet krav för vare sig kommunala eller enskilda väghållare om var belysning behöver finnas. I regelverket Vägar och gators utformning (VGU) anges krav och råd för vägbelysning som är styrande för det statliga vägnätet, de vägar Trafikverket ansvarar för. För kommunala eller enskilda vägar fungerar VGU enbart som ett rådgivande dokument, det styr inte var kommunen är skyldig att sätta upp och sörja för gatubelysning på de kommunala gatorna i tätorten eller på landsbygden.

Trafikverket ansvarar för gatubelysning på det statliga vägnätet och kommunerna på det kommunala vägnätet. På det enskilda vägnätet är respektive vägförening/väghållare ansvarig. I Tierps kommun består vägnätet till majoriteten av enskilda vägar, de större regionala lederna är statliga och vägar inom tätorterna är till största del kommunala (uppgift enligt Trafikverket, NVDB på web, 2019).

Chef för Tillväxt och Samhällsbyggnad är ytterst ansvarig för gatubelysningsplanen och upprättar arbetsförfaranden för att nå satta mål. Ansvaret innebär även att utvärdera och välja lösningar utifrån lämpliga energikällor, effektivisering av energiåtgång, att hålla driftkostnader för abonnemang och ledningsdragnings nere samt att i möjligaste mån anpassa ljussättningen för platsen med hänsyn till natur, miljö och trafiksäkerhet. Enheten för Samhällsbyggnad ansvarar för det operativa arbetet. Upphandlad entreprenör upprättar och åtgärdar i enlighet med beställning från kommunen.

1.1.2 Uppföljning föregående beslut och styrdokument

Tierps kommun har ett tidigare beslut från 1989 med kriterier som ligger till grund till var belysning skulle upprättas, bibehållas eller tas ned (Tierps kommun, 1989).

I Tillgänglighetsplan för offentlig miljö i Tierps kommun (Tierps kommun, 2016), tas belysningsfrågan upp som en viktig faktor för att skapa tillgängliga platser. Gatubelysningsplanen tar vid i Tillgänglighetsplanens skrivelse om behov och formar vissa av nedanstående mål för att jobba mot att den offentliga miljön blir mer tillgänglig.

1.2 Syfte

Att sätta upp mål som går att följa upp och utvärdera utifrån denna plan gör kommunens arbete mer transparent, mer likvärdigt och möjlighet till att förbättra

sina processer. Gatubelysningsplanen sätter lokala kriterier och målsättningar för hur kommunens vägar ska belysas för att nå bästa resultat.

1.3 Omfattning

Gatubelysningsplanen omfattar ställningstagande kring var det ska finnas belysningspunkter i kommunal regi samt tydliggör att kommunen ansvarar för drift, och underhåll för dessa belysningspunkter.

Vilken energikälla som ska användas, vilken armatur som ska upprättas och hur belysning i övrigt ska utformas med hänsyn till natur, miljö och trafiksäkerhet faller utanför planens ramar. Sådana direktiv ligger på tjänsteperson i chefsposition för berörd enhet att besluta om utifrån rådande utbud och kommunens övriga styrdokument. Även park- och annan besöksbelysning faller utanför planens ramar.

2 Mål för gatubelysning

Tierps kommuns målsättning är att belysa inom det område där kommunens ansvar ligger och där det ger störst nytta till allmänheten. Genom att styra verksamhetens målbild skapas ekonomiska förutsättningar till att förbättra den viktigaste belysningen samt skapa större nytta av resurser inom området.

2.1 Riktlinjer för belysning

2.1.1 Kriterier för uppsättning och drift av gatubelysning

- Kommunen tillhandahåller belysning inom område med detaljplan eller områdesbestämmelser där planens bestämmelser anger kommunalt huvudmannaskap för vägen.
- Kommunen tillhandahåller belysning inom tätort (*se definition*).
- Kommunen tillhandahåller belysning inom småorter (*se definition*). Ingen utbyggnad av belysning sker inom småort, gatubelysningsplanen gäller därmed endast befintlig belysning.
- Kommunen tillhandahåller belysning inom tillväxtområde (*se definition*) där ett eller två av följande villkor uppfylls;
 - Området har under senaste treårsperioden ökat invånarantalet till nivå av småort. Startdatum för beräkning är 2023-12-31.
 - Området är utpekat som sammanhängande bostadsbebyggelse med utvecklingspotential i Översiktsplan 2050 för Tierps kommun.

Ingen utbyggnad av belysning sker inom tillväxtområde, gatubelysningsplanen gäller därmed endast befintlig belysning.

- Längs allmän väg, där kommunen är väghållare, ansvarar kommunen för drift av gatubelysningen samt att den hålls fri från vegetation.
- Gatubelysning för anslutningsväg till fritidsbebyggelse eller detaljplaneområde eller dylikt som anger fritidsbebyggelse anordnas ej av kommunen.
- Kommunens ansvariga tjänsteperson kan med stöd av Gatubelysningsplanen besluta att tillhandahålla gatubelysning på platser där kommunen inte är väghållare med där det finns ett allmänintresse (ex. skolor, religiösa byggnader, idrottsanläggningar, busshållplatser i särskilt utsatta lägen med relativt högt antal resande etc.). Beslut tas med hänsyn till förutsättningar på platsen, ekonomiska förutsättningar och med stöd av tillämpbara råd och rekommendationer såsom tex Trafikverkets Vägbelysningshandbok.
- Kommunen ansvariga tjänsteperson kan med stöd av Gatubelysningsplanen besluta att tillhandahålla gatubelysning på platser där kommunen har egen infrastruktur (ex. gång-cykelbanor, pumphus för vatten och avlopp, etc.).

Belysningens behov ska bedömas utifrån flera aspekter, till exempel hållbar utveckling och trafiksäkerhet.

Vid nyupprättande av belysningsanläggning ska också ekonomiska aspekter vägas in, så som investerings-, energi-, drifts- och miljökostnader. Dessa ska vägas mot den trafiksäkerhetshöjande funktion som kan erhållas.

2.1.2 Kriterier för nedtagning av gatubelysning

- Befintlig belysningsanläggning som inte faller under kommunens ansvarsområde eller som inte i övrigt motsvarar kriterier för uppsättning och drift kan tas bort i den prioriteringsordning som kommunens ansvariga tjänstepersoner beslutar efter de ekonomiska ramar som råder vid varje tillfälle.
- Nedtagning av belysningsanläggning föregås av annonsering.
- När luftledningars ersätts med markledning ska belysningsanläggningarna utredas och hanteras enligt kriterier nämnda i kriterier för uppsättning och drift. Vid bedömning att kommunen inte avser att behålla belysningen kommer anläggningen tas bort.
- När kommunal belysning nått sin tekniska livslängd utmed vägar som inte omfattas av kommunens ansvar (enskilda vägar och Trafikverkets vägar) och inte uppfyller kriterier för uppsättning och drift kommer anläggningen tas bort.

Det kan exempelvis röra sig om rötskadade trästolpar, brist på reservdelar, miljöfarliga ämnen i ljuskällor eller att anläggningar är olagliga eller utdömda av kommunens belysningsentreprenör.

- Överlåtande av belysningsanläggning till annan juridisk person tex vägsamfällighet, företag eller privatperson kan ske i vissa fall. Innan överlåtelse ska kommunen besiktiga anläggning för sådant som tex elsäkerhet och stolpkvalitet. Visar besiktningen att materialet är i dåligt skick bör överlåtelse inte ske.

Varje enskild överlåtelse hanteras utefter de specifika förutsättningar som råder på platsen. Förutsättningarna rör tex möjlighet till elanslutning och förändring/nytecknande av abonnemang, registrering i Lantmäteriets anläggningsregister och eventuell bildande av gemensamhetsanläggning eller samfällighet innan överlåtelse.

I de fall överlåtelse sker får övertagande part en engångsutbetalning från kommunen om 2500 kr per belysningsstolpe. Utbetalningen motsvarar till viss del den kostnad kommunens skulle haft för rasering.

Definitioner

Nedan lyfts de vanligaste begreppen i dokumentet och förklaras tydligare i syfte att göra dokumentationen tillgänglig och lättläst oavsett tidigare erfarenhet inom området.

Begrepp	Definition
Belysningsanläggning	Hela armaturen, stolpe, fundament och ljuskälla.
Ekologisk aspekt	Hur allt levande påverkar en hållbar utveckling. Naturen, dess organismer och djur som kräver olika naturmiljöer för att leva och frodas. Att arbeta aktivt med de ekologiska miljöerna för att väga upp mot de ekonomiska och sociala aktiviteterna.
Ekonomisk aspekt	Hur man utifrån de ekonomiska aspekterna kan beakta hållbar utveckling. Det kan beröra besparingsåtgärder som innebär mindre råmaterial som i sin tur minskar klimatpåverkan. Det kan också behandla ekonomiska satsningar för att välja klimatsmarta alternativ.
Gatubelysning	Belysning utmed allmänt vägnät, vägar, gator och cykelvägar.
Huvudmannaskap	Anger den som är ansvarig för de allmänna platserna. Reglering sker i detaljplan, tidigare stadsplan.
Väghållare	Väghållare ansvarar för byggande och drift av väg. Staten, via Trafikverket, eller kommuner, vägföreningar/samfällighetsföreningar eller enskilda fastighetsägare är väghållare för olika typer av vägar. Betydelsen är detsamma som huvudman för väg.
Hållbar utveckling	Ett samlingsbegrepp som syftar till att visa att man inte kan nå en utveckling som inte innebär ändrade levnadsförutsättningar för kommande generationer. Begreppet utgår från det ekonomiska, det ekologiska och det sociala, vilka behöver samklang för att fungera.
Social aspekt	Att arbeta med det interaktiva mötet mellan människor, mellan människor och natur och att gynna för säkra platser att skapa nya möten. Desto större social hållbarhet desto bättre förutsättningar för möten mellan människor som leder till ökad förståelse och acceptans för varandras olikheter.
Tätort	Sammanhängande bebyggelse med minst 200 folkbokförda invånare, där avståndet mellan husen normalt inte överstiger 200 meter. Avståndet kan dock tillåtas överstiga 200 meter, när det gäller hussamlingar inom en större Orts influensområde. (för definition och statistik se www.scb.se)
Småort	Koncentrerad sammanhängande bebyggelse med 50-199 folkbokförda invånare, där avståndet mellan husen inte överstiger 150 meter. (för definition och statistik se www.scb.se)
Tillväxtområde	Sammanhängande bebyggelse med 40-49 folkbokförda invånare, där avståndet mellan husen inte överstiger 150 meter.

Litteraturförteckning

David P.Farrington, B. C. (2008). *Förbättrad utomhusbelysning och brottsprevention*. Brå.
Hämtat från Brå.

Riksdag, S. (1972). *Skadeståndslagen (1972:207)*. Hämtat från
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skadestandslag-1972207_sfs-1972-207

Tierps kommun. (1989). *Sammanträdesprotokoll*. Tierp: Tekniska nämnden.

Tierps kommun. (2010). *Tierps kommuns lokala trafikföreskrift om tätbebyggt område inom Tierps köping, Söderfors, Mehedeby, Månkarbo, Tobo, Örbyhus, Skärplinge och Karlholmsbruk i Tierps kommun*. Tierp: Tierps kommun. Hämtat från STFS.

Tierps kommun. (2016). *Tillgänglighetsplan för offentlig miljö i Tierps kommun*. Tierp: Kommunfullmäktige.

Tierps kommun. (den 01 07 2019). *Kommun och inflytande*. Hämtat från Befolkningsstatistik: <https://www.tierp.se/tierp.se/kommun-och-inflytande/kommunfakta/befolkning.html>

Trafikverket. (2015). *VGU Krav*. Hämtat från Vägar och gators utformning: https://trafikverket.ineko.se/Files/sv-SE/12046/RelatedFiles/2015_086_krav_for_vagars_och_gators_utformning.pdf

Trafikverket. (2015). *VGU Råd*. Hämtat från Vägar och gators utformning: https://trafikverket.ineko.se/Files/sv-SE/12072/RelatedFiles/2015_087_VGU_rad_for_vagars_och_gators_utformning.pdf

Trafikverket. (den 01 07 2019). *Belysningshandboken*. Hämtat från Belysningshandboken: https://www.trafikverket.se/contentassets/18ab6d1957f04fa49039b11998c7c016/handbok_vagbelysning_ver_14_140625.pdf

Trafikverket. (den 25 06 2019). *NVDB på webb*. Hämtat från NVDB Trafikverket: <https://nvdb2012.trafikverket.se/SeTransportnatverket>